

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİNDE ULUSAL KİMLİK ARAYIŞI: ANKARA'DAKİ KAMU YAPILARI

The Search for a National Identity in Early Republican Period Architecture:
Public Buildings in Ankara

Emre ÇUBUKÇU*

ÖZ

Cumhuriyet'in ilanından sonra Ankara'nın başkent kabul edilip yeni kurulan rejimin modern bir şehir kimliğine uygun olarak inşa edilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Bu süreç içerisinde Ankara'nın mekânsal olarak örnek modern yapıları oluşturulup ulusal kimlik etkisiyle ülkedeki diğer şehirlere de örnek olması planlanmıştır. Ankara, Cumhuriyet'in ilanından 1950'li yıllara kadar geçen süreç içerisinde ulus devletinin temsilcisi olarak modernleşme ve Batılılaşma etkilerini hissettirmiştir. İki ayrı dönemde, "ulus devlet" ve "milli mimari" etkenleri göz önüne alınarak Ankara'dan sonra diğer şehirlere örnek olacak biçimde mimari yapılar yapılmıştır. Çalışmanın amacı, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki kamu yapılarının mimarlık alanındaki ulusal kimlik arayışını incelemektir. Literatürde bu konuyla ilgili birçok çalışma bulunmasına rağmen Ankara'daki kamu yapıları konusunda boşluk görüldüğü için bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma literatür taramasına dayanmaktadır. Araştırma kapsamında birinci bölümde, Erken Cumhuriyet Dönemi öncesinde yaşanan politik gelişmeler ve ulusal kimlik anlayışı, ikinci bölümde Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki Birinci Ulusal Mimarlık Akımı etkisiyle Ankara'da yapılan kamu yapıları, üçüncü bölümde ise İkinci Ulusal Mimarlık Akımı etkisiyle Ankara'da yapıımı gerçekleşen kamu yapıları incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: mimarlık, ulusal mimarlık, kamu yapıları, Ankara, ulusal kimlik.

ABSTRACT

After the proclamation of the Republic, studies were initiated for Ankara to be accepted as the capital and to build the newly established regime in accordance with a modern city identity. In this process, it is planned to create spatially modern structures of Ankara and set an example for other cities in the country with the effect of national identity. During the period from the proclamation of the Republic to the 1950s, Ankara has felt the effects of modernization and Westernization as the representative of the national state. In two separate periods, considering the factors of

* Öğr. Gör., Işık Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul/Türkiye, E-posta: emre.cubukcu@isikun.edu.tr. ORCID ID: 0000-0003-1085-8919.

“nation state” and “national architecture”, architectural structures were built to set an example for other cities after Ankara. The aim of the study is to examine the search for local identity in the field of architecture of public buildings in Ankara in the Early Republican Period. Although there are many studies on this subject in the literature, this study was carried out because there was a gap in public structures in Ankara. The study is based on literature review. In the first stage, political developments and local identity understanding before the Early Republican Period; in the second stage, public buildings built in Ankara with the effect of the First National Architecture Movement in the Early Republican Period; in the third stage, public buildings constructed in Ankara with the effect of the Second National Architecture Movement were examined within the scope of the research.

Keywords: national architecture, public buildings, Ankara, national identity.

Giriş

Dünya tarihi boyunca birçok önemli olay, savaş, teknoloji vb. gibi etkenler, ülkelerin değişimini, gelişimini etkileyebilmektedir. Bu etkenler arasında toplumların gelişim süreçlerine etkilediği; Endüstri Devrimi, Fransız Devrimi ve iki dünya savaşı gibi önemli olaylar sıralanabilir. Özellikle 18. yüzyıl sonrasında yaşanan olayların toplumların; siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan birçok değişime neden olduğu söylenebilir. Birçok sanat alanında olduğu gibi mimarlık alanında da özellikle Endüstri Devrimi sonrasında yeni gelişmelerde teknolojinin ilerleyişi, yeni malzemelerin ortaya çıkması önemli rol oynamıştır. Gelişen ve değişen bu yaklaşımların toplumdaki yansımaları da karşılık bulmaktadır. Her değişimin, gelişimin ve yeni ortaya çıkan etkenlerin toplumlar tarafından kabul görmesi bir anda gerçekleşmeyip bunun belirli bir sürece yayıldığı gözlenmektedir. Cumhuriyet Dönemi öncesinde ve sonrasında yaşanan birçok politik, sosyal, kültürel alanda gözlenen değişim-gelişim süreçlerinde inişli çıkışlı bir durum söz konusudur. Erken Cumhuriyet Dönemi, sanatın birçok alanında olduğu gibi mimarlık alanında da özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir’e etkilerini yansıtmıştır.

Osmanlı Devleti’nin yükseliş döneminde mimari yaklaşımlardan biri olan Mimar Sinan’ın etkileri, daha sonraki aşamalarda azalmıştır. Farklı birçok alandaki kurumların yenileşme arzusu mimarlığı da etkilemiştir. 1699 yılında Karlofça Antlaşması’nın imzalanmasının ardından siyasal açıdan Osmanlı’nın gerilemeye başlamasıyla, yeni çözümlerin bulunması ve yeni ilişkilerin oluşmasında bu tarih önemli bir başlangıç kabul edilmiştir. Endüstri ve Fransız Devrimleri sonrasında Avrupa’da değişim ve gelişim hareketleri başlarken, Osmanlı da bu gelişmelerden kendine düşen payını almış-

tir. Bu gelişmeler, çeşitli halklardan oluşan Osmanlı'nın hızla düşüşe geçip bölgesel düzlemde etkisini yitirmesine neden olmuştur. Bu düşüşün nedenlerinden biri, Osmanlı'nın siyasi, ekonomik, kültürel, düşünsel açıdan diğer büyük Avrupa ülkelerine ayak uyduramamasıdır (Çetin, 2018: 22).

18. yüzyılda Avrupa'da birçok ülkede etkisini gösteren Neo-klasik akım, kıta dışındaki diğer ülkelere yayılmıştır. Osmanlı padişahı III. Selim, bu yenilik, değişim ve gelişim süreçlerine uyum sağlamak için mimarlık alanındaki çalışmalara hız vermiştir. Dönemin mimarlık anlayışı Avrupa'nın etkisinde gelişen Barok, Rokoko dönemlerinin bir etkileşimi şeklindedir. Bu süreçte Batı etkileri her geçen zaman diliminde artmıştır. Yenilenme istekleri bağlamında birçok alanda yabancı uzmanların görevlendirilmesiyle örnek mimari yapılar çoğalmıştır. Fakat bir grup yabancı ve yerli mimarın yaptığı mimari yapılar karmaşık bir boyuta gelmiştir. Bunun nedenlerinden biri, yapı teknolojisi alanında Osmanlı'nın sınırlı bir ekonomiye sahip olması ve gelişim sürecinde seçmeci tutumun biçimsel olmaktan ileriye gidememesidir (Sözen, 1984: 88).

Sanayi Devrimi ve ardından Fransız Devrimi'nin yaşanması bütün Avrupa'yı etkisi altına alarak pek çok alanda hızlı değişimlerin yaşamasına sebep olmuştur. Modern çağın gereksinimlerinden doğan modernizme özgü sanat ve mimarlıkla ilişkili estetik kavramı yaygınlaşmıştır. Diğer sanat alanlarında olduğu gibi, mimari alanda da Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinin modernist estetikten etkilendiği açıktır. "Ulus inşa etmek" parolası bu dönemde geçerlidir ve sanat ve mimarlık alanlarında ulusal devlet anlayışını taşıyacak bir politika izlendiği görülmektedir. Dönemin öne çıkan isimlerinden Ziya Gökalp, milliyetçilik çerçevesinde mimarlığı ele almıştır (Ulubay, 2019: 388).

Bu çalışmanın amacı; Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki kamu yapılarının mimarlık alanındaki ulusal kimlik arayışının ele alınmasıdır. Çalışmanın kapsamı dâhilinde Ankara'daki yapıyı gerçekleştirmiş kamu yapılarının örneklerinden yararlanılmıştır. Literatürde bu konuyla ilgili birçok çalışma bulunmasına rağmen, Ankara'daki kamu yapıları konusunda boşluk görülmektedir. Çalışma literatür taramasına dayanmaktadır. Makalenin birinci bölümünde Erken Cumhuriyet Dönemi öncesinde yaşanan politik gelişmeler ve yerel kimlik anlayışı, ikinci bölümünde Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki Birinci Ulusal Mimarlık Akımı etkisiyle Ankara'da yapılan kamu yapıları, üçüncü bölümünde ise İkinci Ulusal Mimarlık Akımı etkisiyle Ankara'da yapıyı gerçekleştiren kamu yapıları incelenmiştir.

1. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Başkent Ankara ve Kamu Yapıları

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte ülkenin yeni yönetim merkezinin belirlenmesi ve bu merkezde millet temsilcileriyle birlikte çalışılmaya başlanması düşünülmüştür. Osmanlı Devleti'nde başkent olan İstanbul'un yerine birçok nedenle Ankara'nın başkent olmasına karar verilmiştir. Ankara'nın Kurtuluş Savaşı'nın merkezi olması, Anadolu'nun ortasında yer alması, telgraf ağı, demiryolu ulaşımı vb. Ankara'nın başkent olarak seçilmesinin nedenlerindedir (Tekeli, 2011: 296). Atatürk'ün *Le Temps* gazetesi yazarına vermiş olduğu röportajda, "Siyasi başkentimiz Anadolu'nun merkezinde olacaktır. Batı ve Doğu'nun temsilcileri bu merkezle temas ederek, milletin sinesinden doğan bir hükümetle çalışacaktır." diyerek Anadolu'nun merkezi olarak dile getirdiği şehrin Ankara olduğunu ima etmiştir (Akgün, 1984: 230).

Yeni başkentinin Ankara olmasıyla geleceğe dönük bir yol haritası çizilmiştir: 1. Avrupa'nın dışa bağımlı olan şehirlerin ekonomi yollarıyla kurmuş olduğu emperyalist ilişkilerden uzak tutmak ve bu emperyalist sistemin ekonomide olduğu gibi askeri müdahalelere karşı savunma yönü, 2. İstanbul'un kozmopolit kültüre sahip olması nedeniyle Ankara çevresinde kültürel öğelere dayanarak ortaya çıkacak yeni bir ulusal burjuvanın oluşumu, 3. Ankara hükümetinin Osmanlı imajından uzak kalması, imparatorluktan ulus devlete geçişi sembolleştirerek bunu kabul ettirmek, 4. İç Anadolu'nun gelişmesi sağlanarak çevre bölgelerdeki şehirlerden de destek sağlanması, 5. Çağdaş Batı yaşamına dönük modern ve yeni bir örnek şehir kurmak, 6. Cumhuriyet'in getirmiş olduğu başarıları bu modern şehrin doğuşunda simgeleştirmek (Tekeli, 2011: 324).

Cumhuriyet ile birlikte adeta yeniden kurulan bir şehir olan Ankara'nın fiziksel, sosyal ve kültürel yapısı, Cumhuriyet'in amaçları ile örtüştürülmüştür. Bir başka deyişle aslında Cumhuriyet'in bir aynası görevini üstlenerek kentsel yaşam alanlarında bu yansıma insanlara gösterilmek istenmiştir (Adam, 1985: 28). Cumhuriyet'in kurucu kadrosu, yeni bir ulus devlet yaratma düşüncesiyle modernleşme ekseninde Ankara'yı "modern ulus", "modern başkent" şeklinde tasarlamıştır. 1923 devrimiyle Türkiye'de ulus devlet ve modernleşme yolunda yeni sosyal, ekonomik, politik ve kültürel atılımlar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda modernleşme projesinin ilk adımlarının Ankara'da atılması hedeflenmiştir. Gelişecek olan bu şehirde yeni kentsel mekânlar ile Anadolu'nun kentleşmesinde öncü olması beklenmiştir (Altan, 1998: 41).

Ankara'yı modern bir başkent örneği olarak simgeleştirip çevresindeki diğer şehirlere de ışık tutacak fiziki çevrenin inşa edilmesi hedeflenmiştir. Planlı bir kent imar edilirken birçok mimari alan ve çevre çalışmaları yapılmıştır. Örneğin, bulvar, meydan, kamu binaları ve yeşil alanlar ile bu modernleşme sürecinde yeni bir ulus yaratma hissiyatı verilmek istenmiştir (Tankut, 1993: 62). Ankara, başkent olmasından sonra hızlı artan nüfus ile karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, 1920 yılına kadar 20 bin nüfusa sahip olan Ankara'nın 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında nüfusu 75 bin olmuştur (Altaban, 1998: 45). 1923 yılından itibaren Ankara'da yavaş yavaş yeni yapılaşmalar başlamıştır. Fakat Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1927 yılına kadar kent planlaması istenildiği gibi bir gelişim gösterememiştir. Modern bakış açısından uzak, birbirleriyle ilişkisi olmayan kopuk ve plansız yerleşimler göze çarpmaktadır. 1927 yılıyla birlikte planlı yapı inşalarına başlanmıştır (Tankut, 1993: 47). Ayrıca, konutların yanında kamu yapıları da inşa edilerek üstyapının yanında Ankara'nın kötü olan altyapısını düzeltmeye dönük çabalar da vardır (Adam, 1985: 44).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde "milli mimari" yaklaşımları iki dönem olarak incelenmektedir. Bu dönemlerden ilki, etkisini 1900-1930 yılları arasında sürdüren "Birinci Ulusal Mimarlık Akımı", ikincisi ise etkisini 1930-1950 yılları arasında sürdüren, fonksiyoncu, rasyonelliği ön planda olan, konstrüksiyon metotları ile hızlı, ucuz çözüm yolları sağlayan "ikinci Ulusal Mimarlık Akımı"dır (Alsaç, 1976: 54). 1930'lu yıllara kadar Osmanlı ve Selçuklu yaklaşımını savunan "milli üslup" adlı akım etkilidir. Akımın birçok yerli ve yabancı mimarı, modernizm etkilerini yaşatmak istemeseler de, biçimsel ve estetik kuralların rasyonalist ve pozitivist bir yaklaşımla uygulanabilecek tutum olduğunu görmüştür (Bozdoğan, 2001: 53). O yıllarda ulus devlet yeni bir anlayışla; sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bir yapı oluştururken, yeni kimlik kurma çabaları inkılaplarla desteklenmiştir. Burada Osmanlı'nın heterojen kimliği ile Türk kimliği karşı karşıyadır (Yalım, 2002: 167). İkinci dönemde, özellikle 1930 sonrasında "yeni mimari" anlayış, o yıllarda sayıca artan yabancı mimarların da etkisiyle, günün şartlarına uygun kısıtlı olan sanayi malzemeleriyle uluslararası bir yaklaşım benimsemiştir. Bu bağlamda mimari yapılar, estetikten uzak, daha sade ve geometrik olacaktır (Bozdoğan, 2001: 53). 1940'lı yıllarda ön plana çıkan kübik yapılar dikkat çekmektedir. Türk mimarlığının dekoratif ve yapısal özellikleriyle neo-klasik üslup sentezlenmiştir. İkinci dönemin önemli mimarlarından olan Sedad Hakkı Eldem'in "Milli Mimarlık" seminerleri ve "Türk Evi" yaklaşımı 1950'li yıllara dek etkisini sürdürmüştür (Altun, 2011: 204).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarındaki mimarlık anlayışı, ulusal bilinç yaratma etkisini taşır. Bu dönemde siyasal, ekonomik, kültürel, toplumsal alanlarda değişimler yaşanmıştır. Mimarideki gelişmeler neticesinde geçmişe dönük değerler ile yeni anlayış harmanlanmış ve böylece yeni ve farklı bir mimari anlayış ortaya çıkmıştır. 1927 yılından sonra özellikle yabancı mimarlar, ülkedeki birçok mimari yapıya katkı sağlamışlardır. Bazı mimarlar, ulusal mimarlık akımına bağlı kalsa da, bazıları uluslararası mimarlık anlayışını ülkeye yaymak için çaba göstermişlerdir. Bir grup yabancı mimar, anıtsallığı benimseyerek temel çerçeve içerisinde biçimsel bir neoklasik üsluba bağlı kalmıştır (Sözen, 1984: 76). Bu bağlamda, aşağıda incelenen Ankara'daki kamu yapıları; banka, müdürlük binası, bakanlık, meclis, teşkilat binası, adliye, müze, eğitim kurumu, PTT binası olmak üzere çeşitlenmektedir.

2. Birinci Ulusal Mimarlık Akımı

İttihat ve Terakki Fırkası, özellikle İkinci Meşrutiyet sonrasındaki toplumda; siyasal, ekonomik, kültürel ve birçok alanda yenilik getirmenin yanında mimari anlayışta da özgün bir yön yakalamıştır. Örneğin, Ziya Gökalp mimaride de bazı düşünceler ileri sürmüştür. Bu anlayış çerçevesinde oluşan mimari anlayışa “milli mimari”, “milli Rönesans” ve “Neo-klasik üslup” denilmektedir (Sözen, 1984: 76). Ulusçuluğun öncü ismi Ziya Gökalp başta olmak üzere mimarlık akımı öncüleri Mimar Kemalettin Bey ve Vedat Tek'i örnek gösterebiliriz (Kızıldere ve Sözen, 2005: 63). Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın ilk mimari yapı örneklerini 1900 yılından başlayıp Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllara kadar görmek mümkündür. Yeni bir ulus yaratma çabasıyla başlayan çalışmalarda öncelikle kamu binaları (banka, hastane, saray, okul gibi), sonra apartman, iş hanları yapılmıştır (Ural, 1994: 72).

1920'li yıllarda sayıca çok az olan yerli mimarlar arasında ulusal üsluptan farklı yönde çalışan mimar yoktur. Bunun nedenlerinden biri hükümetin bu üslubu desteklemesidir. Mimarlıkta süslemenin ve cepheciliğin yerini, işleve odaklanmak söz konusudur (Sözen, 1984: 150). Bu akımın örnekleri öncelikle Ankara, İstanbul ve İzmir gibi önemli büyük şehirlerde görülürken, sonraki süreçte bu akım küçük şehirleri de etkisi altına almıştır. Kurtuluş Savaşı sonrası devlet dairelerinin birbirinden ayrıştırılarak ulusal kimliği ortaya koyan yeni yapılar yapılmıştır. Bu dönemdeki iki önemli eğitim kurumu olan Sanayi-i Nefise ve Mühendislik Mektebi'nde verilen mimari eğitim ulusal mimarlık anlayışına zemin oluşturmuştur (Tunçay vd., 2002: 36). 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar öncelikli olarak yapılan mimari yapılarda yeni gelişmeler gözlenmiştir (Aslanoğlu, 2001: 38). Bu akımın yerli

mimar öncüleri arasında Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat başta olmak üzere, Arif Hikmet Koyunoğlu, Muzaffer Bey, Ali Talat, Hasip Bey, Tahsin Sermet, Ahmet Kemal, Falih Ülkü, Hafi ve Necmeddin Emre, Seyfi Arkan gibi isimler bulunmaktadır. Bu akımın içinde yer alan öncülerin amacı mimaride ulusal bir çizgi oluşturmaktır. Bu dönemde yabancı mimarların önde gelen temsilcileri, Ernst Arnold Egli, Giulio Mongeri, Clemens Holzmeister, Bruno Taut, Paul Bonatz, Martin Elsaesser, Paolo Vietti, Teodor Jost, Hermann Jansen'dir (Sözen, 1984: 110).

Ankara'nın başkent olmasıyla birlikte kamu yapılarında hızlı bir artış yaşanmış ve 1927 yılına kadar "ulusal mimarlık", "milli üslup" egemen olmuştur. 1927 yılında yabancı mimarlar ülkeye gelerek, Ankara'da modern bir yaklaşımla uluslararası üslup çerçevesinde yapıların inşasına başlanmıştır. Milli üslup anlayışıyla inşa edilen yapılarda, Osmanlı Devleti'nin tarihsel simge ve öğelerinin barındırılması ve bunun Cumhuriyet ideolojisine ters düşmesi, yeni bir arayışa kapı aralamıştır (Aslanoğlu, 2009: 124). Cumhuriyet'in ilanından 1930'lu yıllara kadar süren ulusal mimari anlayışı, Osmanlı ve Selçuklu yapılarının dekoratif ürünlerinden esinlenen eklektik bir tutumu içermektedir. Bu dönemde ideoloji-mimarlık etkileşimi, özellikle dış cephelerde Osmanlı mimarlık öğeleri (kubbe, kemer, portik, taçkapı vb.) süsleme motiflerinin kullanılması şeklinde kendini göstermiştir. Akımın öncülüğünü yapan yerli ve yabancı mimarlar, geçmiş mimarlık öğelerini inceleyip bunlardan yararlanarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bu eklektik tutum içerisinde mimari yaklaşımların kimliği "milli üslup", "milli mimari" olarak adlandırılrsa da, Neo-Barok ve Art Nouveau akımının özelliklerini de içinde barındırır. Ulusal mimari bir amaç olarak hedeflense de bu dönem içerisinde Osmanlı ve Selçuklu çizgisi çerçevesinden öteye gidilememiştir (Sıkıçakar, 1991: 51). Birinci Ulusal Mimarlık Akımı döneminde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde denenmiş biçimli kemerler, cephelerde yeni düzenler içinde uygulanmıştır. Cephelerin dikkati çeken unsuru ise giriş alanının önemi, mermer sütunlar, çini panolar ve bezemelerle çeşitlenmesidir. Mermer sütunların çoğu baklava valı veya mukarnaslı sütun başlıklarıyla süslenmesi, klasik Osmanlı yapılarındaki mimarlık öğelerinin bu dönemdeki yapılara yansıtıldığını göstermektedir (Ertuğrul, 2007: 74).

Vedat Tek'in 1924 yılında Ankara'da yapmış olduğu II. TBMM Binası (Görsel 1), iç ve dış alanlarda uygulanan yaklaşımlarla diğer kamu yapılarına örnek olmuştur. Yapı, avlulu ve mekânların bir koridor etrafında sıralanarak dikdörtgen bir plan şemasına sahip olarak tasarlanmıştır. Ayrıca yapının cephelerinde simetri özelliği sağlanarak mekânlar o kıstaslarla tasarlanıp

konumlandırılmıştır. Binanın dikkat çeken özellikleri arasında, giriş aksında balkon bulunması, o yıllarda tasarlanan diğer kamu yapılarına da örnek olmuştur. Ayrıca cephelerinde Osmanlı ve Selçuklu mimari izleri olan sivri ve basık kemerli yaklaşımlar ve süslemeler de uygulanmıştır. Vedat Tek'in bu dönemde dikkat çeken eserlerinden biri de, eski adıyla Ankara Vakıf Otelı olarak bilinen Ankara Palas'tır (Görsel 2). İlk yıllarında Ankara'da yaşayan milletvekilleri için konaklama ve sosyal tesis olarak faaliyet gösteren yapı 2000'li yılların ilk çeyreğinden itibaren devlet konukevi olarak kullanılmıştır (Alsaç, 1976: 32).

Görsel 1, 2. II. TBMM Binası (URL-1), Ankara Palas Binası (URL-2).

Dönemin önemli yerli mimarlarından olan Mimar Kemalettin Bey'in İstanbul'da yapmış olduğu yapılara göre Ankara'daki eserleri sayıca azdır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde Ankara'da yapmış olduğu ve diğer kamu yapılarına örnek teşkil eden eseri Gazi Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesi, Enstitü ve Rektörlük binalarıdır (Görsel 3; Aslanoğlu, 2009: 136).

Görsel 3, 4. Gazi Üniversitesi Binası (URL-3), Etnografya Müzesi (URL-4).

Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın önemli yerli mimarlarının başında gelen bir diğer isim Arif Hikmet Koyunoğlu'dur. Ankara'da diğer kamu yapılarına göre farklı bir bakış açısıyla tasarladığı ve dönemin özelliklerini taşıyan bina, Ankara Etnografya Müzesi'dir (Görsel 4). Osmanlı ve Selçuklu dini yapı özelliklerini anımsatan yapı, geniş bir dikdörtgen alana yayılan planıyla,

cephelerde simetrik yaklaşımlara, sivri kemer ve kubbe uygulamalarına sahiptir. Koyunoğlu'nun Ankara'da yapmış olduğu bir diğer eseri, Türk Ocakları'nın merkez binasıdır (Görsel 5). 1980 yılına kadar bina çok kez farklı fonksiyonlarda kullanılmış olup 1980 yılından beri Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi olarak hizmet vermektedir (Sözen, 1984: 120).

1930'lu yıllarda Atatürk'e yakınlığıyla bilinen Seyfi Arkan, o yıllarda "Atatürk'ün mimarı" olarak adlandırılmakta idi. Atatürk ve ailesi için birçok köşkün tasarlanması, İstanbul ve Ankara'da birkaç kamu binasının inşasını üstlenmiştir. Ankara'da yapmış olduğu yapı eski adıyla Belediyeler Bankası Genel Müdürlüğü (Görsel 6), yeni adıyla İller Bankası Genel Müdürlüğü olarak faaliyette yürütmektedir (Aslanoğlu, 2001: 105).

Görsel 5, 6. Türk Ocakları Merkezi (URL-5), Belediyeler Bankası Genel Müdürlüğü (URL-6).

Dönemin diğer yerli mimarlarından olan Tahsin Bey, Ankara Adliye binasını (Görsel 7) 1925 yılında yapmıştır. Ayrıca bu binanın Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Hariciye Vekâleti binası ile plan ve cephesi benzerlik taşımaktadır. Dönemin mimarlık anlayışını yansıtan Ankara Adliye binası, anıtsallık özelliği ile birlikte iç mekânlardaki özgünlüğüyle de dikkat çekmektedir. Cephelerde kullanılan çini süslemeler, oyma şeklinde tasarlanan kemerler ile Ankara'daki diğer kamu yapılarına göre farklılık göstermektedir (Yaldız ve Parlak, 2018: 4932).

Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nda yerli mimarlar kadar yabancı mimarların da katkıları olmuştur. Bu dönemin önde gelen yabancı mimarlarından Ernst Arnold Egli'nin inşa ettiği kamu yapıları sayıca fazladır. Bu kamu yapılarının önde gelenleri arasında Musiki Muallim Mektebi (Görsel 8), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Görsel 9), Türk Hava Kurumu (Görsel 10), Sayıştay Binası (Divan-ı Muhasebat Binası) (Görsel 11) yer almaktadır (Yaldız ve Parlak, 2018: 4932).

Görsel 7, 8. Ankara Adliye Binası (URL-7), Musiki Muallim Mektebi (URL-8).

Görsel 9, 10. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (URL-9), Türk Hava Kurumu (URL-10).

Görsel 11, 12. Sayıştay (URL-11), Genelkurmay Başkanlığı (URL-12).

Görsel 13, 14. Yargıtay Binası (URL-13), III. TBMM Binası (URL-14).

Dönemin yine yabancı mimarlarından Clemens Holzmeister'in kendi üslubunu barındıran yapıları olmuştur. Bu kamu yapıları Genelkurmay Başkanlığı (Görsel 12), Yargıtay Binası (Görsel 13), III. TBMM binasıdır (Görsel 14; Sözen, 1984: 176).

Bu yıllarda şehir içi ve şehir dışı yerleşim bölgelerini birbirine bağlamak ve ulaşımı kolaylaştırmak için demiryolu yapımına hız verilmiştir. Yabancı mimarlardan Giulio Mongeri 1926 yılında ülkenin ekonomi politikası sonucu kurulan Ziraat Bankası (Görsel 15), Osmanlı Bankası (Görsel 16) ve ardından Türkiye İş Bankası'nın (Görsel 17) merkez binalarının yapımında yer almıştır. Kendi çizgisi ve dönemin mimari özelliklerini taşıyan kamu bankaları yapımında dönemin özellikleri görülmektedir (Aslanoğlu, 2010: 134). Ayrıca Mongeri'nin bu dönemde Ankara'da Tekel Başmüdürlük binasında da (Görsel 18) imzası bulunmaktadır (Sözen, 1984: 185).

Görsel 15, 16. Ziraat Bankası Merkez Binası (URL-15), Osmanlı Bankası Merkez Binası (URL-16).

Görsel 17, 18. Türkiye İş Bankası Merkez Binası (URL-17), Tekel Başmüdürlük Binası (URL-18).

Bu dönem içerisinde öne çıkan önemli yabancılar mimarlardan diğeri Bruno Taut, Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (Görsel 19), Martin Elsaesser, Sümer Bank Genel Müdürlük binası (Görsel 20) ve Teodor Jost

Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı binasını (Görsel 21) inşa etmişlerdir.

Görsel 19, 20. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (URL-19), Sumerbank Merkez Binası (URL-20).

Görsel 21. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Binası (URL-21).

Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nda Ankara'daki kamu yapılarında iç mekânlar, abartıdan uzak sade bir yaklaşımla tasarlanmış, bina dış cephelelerinin biraz daha dikkat çekici olmasına önem verilmiştir. Kamu yapılarının birbirleriyle olan benzerlikleri de görülmektedir. Kamu yapıları, buldukları konum, fiziki şartlar haricinde geniş bir dikdörtgen, simetrik bir plana sahiptir. Bina yapılarının cepheleri, yatay ve dikey kademelerle Osmanlı ve Selçuklu mimarisi özellikleri taşımakta, sivri kemer ve cephe yaklaşımlarıyla anıtsallık ön plana çıkmaktadır (Yaldız ve Parlak, 2018: 41).

3. İkinci Ulusal Mimarlık Akımı

1929 yılındaki dünya ekonomik krizinden birçok ülke gibi Türkiye de etkilenmiş, bu yıllarda ülkede devlet kapitalizmi uygulanmıştır. 1930 yılından 1950'li yıllara kadar devam edecek süreçte mimari üslup da ekonomik şartlardan etkilenmiştir. Modernist yaklaşımın aktif olduğu 1923-1939 yıllarında birçok mimari yapıda inşa, malzeme, teknik, bakım, onarım gibi maliyetlerin yüksek olması eleştirilere neden olmuştur. Birçok mimar bu eleştirilere karşı koymak için bir araya gelmiş ve İkinci Ulusal Mimarlık Akımı böylece ortaya

çıkmiştir (Batur, 2006: 34). 1930'lu yıllarda Avrupa'da görülmeye başlanan yoğun baskıcı rejimler, faşizm ve Nazizm'in yükselişi birçok sanat alanında olduğu gibi mimarlık alanını da etkilemiştir. Bu mimarlık anlayışında anıtsallığın ön plana çıkması, büyük boyutlu yapılar, bu yapılarda doğal taş malzemenin kullanılması, cephelerde simetri izlenimi ve klasik anıtsal Avrupa mimarlığındaki yaklaşımlar söz konusudur (Sözen, 1984: 244).

İkinci Dünya Savaşı ve hemen sonrasındaki koşullarda yapı sektöründe kullanılan çağdaş ve yerel yapı endüstri malzemelerinin temini konusunda sıkıntı yaşanmıştır. İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde, 1939-1950 yılları arasında bir durgunluk yaşanmıştır. Savaşın ekonomik, politik olumsuz etkileri mimarlık alanında da ulusal çizgiye yaklaşılmasına neden olmuştur (Alsaç, 1976: 34). Sedat Hakkı Eldem'in Güzel Sanatlar Akademisi'nde başkan olması ve aynı zamanda 1934 yılında başlayan Milli Mimari Semineri, İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın oluşmasında önemli bir katkı sağlamıştır. Seminerin öne çıkan konuları arasında iklim, yerel malzeme ve tekniklerdir. Osmanlı ve Selçuklu anıtsal mimarlığından uzak tutularak, "Türk Evi" biçimsel özelliklerini içinde barındıran yeni yapıların inşasına karar verilmiştir. Bunun ilk örneği 1939 yılında New York Uluslararası Sergisi için hazırlanan Sedat Hakkı Eldem imzalı Türk Pavyonu'dur (Sözen, 184: 245).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin mimari yaklaşımlarının ikinci dönemi olan bu süreç, 1927 yılında başlayıp asıl etkinliğini 1940-1950 yılları arasında göstermiştir. Bu akımı iki önemli olay etkilemiştir. Birincisi, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1938 yılında vefat etmesi, diğeri 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı'dır (Alsaç, 1973: 46). Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nda yapıyı gerçekleştiren mimari yapılar birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştiriler, sadece ideolojik boyutu ile değil, aynı zamanda hareketin tarihi algılaması ve kullanması ile ilgilidir. Cumhuriyet ideolojisinde Osmanlı'dan ziyade Selçuklu Dönemi'ne ait yaklaşımlar daha açık ve net olarak görülmektedir. Bunun yanında, resmi tarih tezi Türklüğü Hitit ve Mezopotamya medeniyetlerine kadar götürdüğü için anıtsallık arayışında, Anıtkabir örneğinde de olduğu gibi, bu dönemlere kadar geri gitmek olanaklıdır. Modern Akım'a bir tepki olarak ortaya çıkmasına rağmen İkinci Ulusal Mimarlık Hareketi kendisini modern olarak görmektedir. Nostaljik yaklaşım, modernliği tarihi örneklerde bulmaktadır. Bölgeselci yaklaşım, bölgeselciliği modernizm ve rasyonalizmin ön koşulu olarak sunmaktadır. Bu yaklaşımda, etkileyici olanı ararken, aslında modern olan eğilimlerin anıtsal öğeler ile güçlendirilmesi söz konusudur. İkinci Ulusal Mimarlık Akımı yalnızca modernizmi benimseyerek hatırlanabilecektir (Aslanoğlu, 2001: 152).

Ankara'nın mimarlık alanındaki gelişim sürecinde rasyonel ve pratik çözümlere, Cumhuriyet'in çağdaşlaşma yolunda mimarlıkta modern ve yeni çözümlere gidilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu süreçte Batı devletlerinde Bauhaus akımının mimarlıktaki etkisini sürdürmesi de izlenecek yol haritasında etkili olmuştur (Asiliskender, 2002: 126). Mimarlık alanındaki bu hedefleri uygulayanlar ise yerli mimarlardan ziyade yurtdışından gelen yabancı mimarlardır (Tansuğ, 1996: 25). İkinci Ulusal Mimarlık Akımı döneminde bazı yerli ve yabancı mimarlar arasında da fikir ayrılıkları vardır. Yerli mimarlardan Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat'ın milli mimari üretme çabası ve geleneksel Anadolu mimarisinin yaşatılması hususundaki görüşleri dikkat çekmektedir. Neticede mimarideki kubbe ve kemer yaklaşımları bir kenara konarak modern mimari çizgisinde Türk Evi yaklaşımı için çalışmalara ağırlık verilmiştir. Bu dönemin getirmiş olduğu Anadolu kültürü yaklaşımı mimari yapı örneklerine yansımıştır (Eldem, 1973: 44).

İkinci Ulusal Mimarlık Akımı içerisinde özellikle yabancı mimarların anıtsallığı temel aldığı biçimsel neo klasik yaklaşımın ve uluslararası üslubun etkileri görülmektedir. Bu durum karşısında yerli mimarların tutumu ise, Batı'nın izlemiş olduğu rasyonel-fonksiyoncu yaklaşımla birlikte Türkiye'deki yabancı mimarların tutumlarını savunarak uygulamalarını izlemektir (Aslanoğlu, 2001: 48). 1930'lu yıllarda deneme niteliğinde bazı girişimler olmuşsa da, mimarlıkta bölgeselciliğin ve ulusalcılığın yeniden gündeme gelmesi 1940'a kadar ağırlık kazanmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması, bu düşüncelerin yeniden ortaya çıkıp gelişmesi açısından önemli hale gelmiştir. Savaşın yol açtığı koşullar, mimariyi de etkilemiştir. Çelik, cam, çimento gibi çağdaş yapı gereçlerinin dışalımını kesilmiş, yapım yönetmelikleri buna göre yeniden düzenlenmiştir. Çağdaş mimarlık düşüncelerinin öncülüğünü yapan mimarlar bile zorunlu olarak yerel yapı gereçlerine, bölgesel yapım yöntemlerine dönüş yapma gereğini duymuşlardır (Sözen, 1984: 210). Bu akımın yerli mimarlarının öncüleri arasında Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat yer almaktadır. Ardından, Bedri Uçar, Orhan Arda, Feridun Kip, İsmail Utkudar, Nihat Yücel, Nihat Uysal, Doğan Erginbaş, Ömer Günay, H. Kemal Söylemezoğlu gibi isimler bulunmaktadır. Yabancı mimarlar arasında ise Bruno Taut, Egli ve Holzmeister başta olmak üzere, Martin Wagner, Martin Elsaesser gibi isimler yer almaktadır (Aslanoğlu, 2001: 251).

1940'lı yılların sonlarına doğru gelindiğinde, İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi, ülkede ve dünyada ortaya çıkan yeni gelişmeler sonucunda etkisini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Savaş sonrasında ekonomik, sosyo-kültürel, toplumsal değerlerin zayıflaması sonucunda mimarlık alanında da

bir tıkanıklık oluşmuştur. 1940'lı yılların sonlarına doğru Türkiye'de üç yüzü aşan sayıda çalışan mimar bulunmaktadır (Sözen, 1984: 220). Yapımı gerçekleşen kamu yapıları için ilk bakışta yalın kütle görünüşüne sahip modern mimarlığı simgelediği ifade edilse de, cephelerde yapılan çıkıntılar ve gerek olmayan eklentiler dikkat çekmektedir. Ankara'daki kamu yapılarının inşası devam ederken, bunlar yeterli gelmediği için başka yapıları kiralama yoluyla geçici çözümlerin bulunması dönemin yerli mimarlarından Zeki Sayar'ın dikkatini çekmiştir. Bu çözümün doğru olmadığını, bunun "milli ve resmi" mimarlık anlayışıyla uyummadığını söylemiştir. Ankara'daki kamu yapılarının çoğu rasyonel-fonksiyoncu bir yaklaşımla tasarlanırken, yapıların ortak özelliği yapı formlarının simetri-asimetri bir düzenlemeyle oluşan kübik bir biçime sahip olmasıdır. Yapıların genelinde betonarme iskelet, asmolent döşeme, alt katlarda daha çok "Ankara Taşı" olarak adlandırılan taş, üst katlarda ise tuğla kullanılmıştır (Aslanoğlu, 2001: 63). Ayrıca hemen hemen bütün yurtdışı kamu yapılarının inşasından sonra konut yapılarına da ağırlık verilmesi için çalışmalar sürdürülmüştür (Uzunarslan, 2010: 72).

Dönemin yabancı mimarlardan Bruno Taut, 1937 yılı itibariyle Türkiye'ye gelmiş olan, çağdaş mimarlık fikirlerine sahip çıkan ve diğer mimarları bu yönde etkileyen bir mimardır. Eklektik düşüncelere karşı çıkan, mimarlığın daha çağdaş olabileceğini savunan Taut, iki önemli fikri savunmaktadır. Mimarlığın bir proporsiyon sanatı oluşu ve mimarlığın bölgesel olması gerektiğini savunarak, malzemeye ve iklim şartlarına uygunluğa dikkat çekmiştir (Alsaç, 1973: 54). Bu dönemde kamu yapıları, Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'na göre çok çeşitli değildir. Fakat bu dönem içerisinde kişi ya da kurumlara göre farklı yapılar oluşmuştur. Bunlar önem sırasına göre ele alındığında önce Anıtkabir dikkat çekmektedir. Atatürk'ün ölümü sonrasında Emin Onat ve Orhan Ada tarafından tasarlanan Anıtkabir (Görsel 22), süreç içerisinde gerek devlet adamlarının gerekse toplumun her kesiminden insanların anma törenlerinde, ölüm yıldönümü ve milli bayramlarda toplanma yeri olarak özel bir anıt mezar özelliğine sahip bir yapı olmuştur. İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın önde gelen isimlerinden bir diğeri Sedat Hakkı Eldem'dir. Gerek konutlarla gerekse kamu yapıları ile çeşitli fonksiyonlara sahip mimari yapı çalışmaları bulunmaktadır. Eldem'in Ankara Üniversitesi için tasarladığı Fen Fakültesi Binası (Görsel 23), İkinci Ulusal Mimarlık Akımı mimari özelliklerini taşıyan kamu yapıları içerisinde yer almaktadır (Sözen, 1984: 222). Neoklasik biçimciliğin savunucularından olan yabancı mimar Paul Bonatz'ın imzasını taşıyan Ankara Opera Sahnesi binası da (Görsel 24) bu dönemin özelliklerini taşımaktadır (Aslanoğlu, 2001: 64).

Görsel 22, 23. Anıtkabir (URL-22), AÜ Fen Fakültesi Binası (URL-23).

Görsel 24. Ankara Opera Binası (URL-24).

Sonuç

Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki mimari çalışmalar Selçuklu ve Osmanlı etkileriyle başlamıştır. Modern mimarlık üslubuna geçme çabasına kadar geçen süreç içerisinde yerli ve yabancı mimarların yapmış olduğu kamu binaları ve konutlarda bu etkilerin izleri sürmüştür. Ülkenin imkânları dâhilinde dışarıya kapalı oluşu, yapılan eleştiriler ve fikir ayrılıkları nedeniyle istenilen bir üsluba geçişin tam anlamıyla sağlanması söz konusu olamamıştır. Mimari yapılarda Selçuklu ve Osmanlı etkilerinin görülmesi, yapıların cephe kısımlarına ağırlık verilmesi, taş, çini bezemelerin kullanıldığı uygulamalar bu dönem içerisinde göze çarpmaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nda yerli ve yabancı mimarların mimarlığa yapmış oldukları katkılar, gerek kendi içlerinde gerekse toplum nezdinde birçok eleştiriye uğramıştır. Kendi içlerindeki rekabet, yabancı mimarlara verilen imkânların daha fazla oluşu ve bu nedenle yerli mimarların performanslarının düşüşe geçmesi yapılan çalışmaları etkilemiştir. Bununla birlikte zamanla yeni yöntemler ve çözümler geliştirilmesi, yeni malzemelerden demir ve çimentonun yoğun bir şekilde kullanılması dikkat çekmektedir. Yabancı mimarların ayrıca katkı sağladığı alanlardan biri de mimarlık eğitimi olmuştur. Ayrıca, İkinci Dünya

Savaşın yaratmış olduğu koşulların mimarlık alanında da olumlu-olumsuz etkileri vardır.

Ankara, başkent olmasından sonra, modern kamu yapılarının inşa edildiği bir şehir olmuştur. Birçok kamu yapısı, yerli ve yabancı mimarların katkılarıyla inşa edilmiştir. Ulusal kimlik anlayışı çerçevesinde mimarların fikir ve düşünceleri inşa edilen kamu yapı örneklerine de yansımıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nda Ankara'daki kamu yapılarında işlevsellikten önce biçimselliğin tercih edilmiş olması dikkat çekmektedir. Bu dönemde her ne kadar çağdaş bir yaklaşım amaçlansa da, yaklaşımın Selçuklu ve Osmanlı çizgisinden ayrılamadığı görülmektedir. Mimari yapılarda cephe, kubbe, süslemecilik gibi unsurlar aşılammıştır. Binalarda önceliğin cepheye verildiği, ardından yapı planının önem arz ettiği görülmüştür. İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'nda ise Türk mimarlık tarihinde önemli bir yeri olan "Türk Evi" temel alınmıştır. Bu akım, kısıtlı imkânlarla, yapı malzemeleri, teknikleri ve çözümlene yaklaşımlarıyla öne çıkmış olmakla birlikte zaman zaman mimari yapılarda, Batı'yı taklitten öteye gidememiştir.

Kaynakça

- Adam, Mehmet (1985). "Ankara'da Kentsel Yaşam". *Mimarlık Dergisi*, 23(2-3): 28-30.
- Akgün, Seçil (1984). "Kurtuluş Savaşının Mekânsal Stratejisi ve Ankara'nın Başkent Seçilme Kararının İçeriği". *Tarih İçinde Ankara: Eylül 1981 Seminer Bildirileri*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 223-224.
- Asaç, Üstün (1976). *Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi*. Doktora Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Altaban, Özcan (1998). "Cumhuriyet'in Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi". *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*. Ed. Yıldız Sey. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 41-64.
- Altun, Özlem (2011). "Milli Mimari Üslup Arayışlarının Çoban Yıldızı: Türk Evi'nin Kurgusalılığı Üzerine". *Mimarlık Dekorasyon Dergisi*, 204: 98-102.
- Asiliskender, Burak (2002). *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mimaride Modern Kimlik Arayışı; Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Aslanoğlu, İnci (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

- Batur, Enis (2006). *Modernizmin Serüveni*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Bozdoğan, Sibel (2001). *Modernizm ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çetin, Yusuf (2018). “İkinci Milli Mimarlık Hareketi ve Sonrası Mimarisinin Günümüz Tarihi Kentlerin Dokusuna Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Social Science Studies Journal*, 4(22): 4074-4087.
- Eldem, Sedad Hakkı (1973). “Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı”. *Mimarlık Dergisi*, 11-12: 5-11.
- Kızıldere, Selda ve Sözen, Metin (2005). “İstanbul’da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapılarının Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi”. *İTÜ Dergisi*, 2(1): 87-95.
- Sıkıçakar, Ayşe (1991). *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, Giriş Cepheleri Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sözen, Metin (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tankut, Gönül (1993). *Bir Başkent’in İmarı*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Tansuğ, Sezer (1996). *Çağdaş Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Tekeli, İlhan (2011). *Anadolu’da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tunçay, Mete vd. (Ed.) (2002). *Çağdaş Türkiye 4, 1908-1980*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ulubay, Serhat (2019). Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde ‘Moderni Millileştirme’ Çabasının Sorgulanması”. *Kent Akademisi*, 12(2): 387-396.
- Ural, Somer (1994). “Türkiye’nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık (1923-1960)”. *Mimarlık*, 123-124: 5-53.
- Uzunarslan, Hatice Şebnem (2002). *Erken Cumhuriyet Dönemi Konutlarında Mekân ve Mobilya*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yaldız, Esra ve Parlak, Özge (2018). “Birinci Ulusal Mimarlık Kamu Yapıları”. *Social Sciences Studies Journal*, 4(24): 4930-4947.
- Yalım, İnci (2002). “Ulus Devletin Kamusal Alanda Meşruiyet Aracı: Toplumsal Belleğin Ulus Meydanı Üzerinden Kurgulanma Çabası”. *Başkent*

Üzerine Mekân-Politik Tezler: Ankara'nın Kamusal Yüzleri. Der. Güven Arif Sargın. İstanbul: İletişim Yayınları, 157-214.

Görsel Kaynaklar

- URL-1: "II. TBMM Binası". www.kulturportali.gov.tr/contents/images/20181030111302810_cumhuriyet%20muzesi%20murat%20coruk.jpg (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-2: "Ankara Palas Binası". https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Ankara_Palas_1.jpg (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-3: "Gazi Üniversitesi Binası". https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/4/4e/Gazi_tarih_resim.jpg (Erişim tarihi:10.09.2020).
- URL-4: "Etnografya Müzesi". https://tr.wikipedia.org/wiki/Ankara_Etnografya_M%C3%BCzesi (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-5: "Türk Ocakları Merkezi". <https://i.pinimg.com/originals/1e/7c/13/1e7c134db59ce5b1e52b071a1a9552fd.jpg> (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-6: "Belediyeler Bankası Genel Müdürlüğü". <https://www.arkitera.com/proje/iller-belediyeler-bankasi-genel-mudurluk-binası/> (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-7: "Ankara Adliye Binası". https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Ankara_Adalet_Saray%C4%B1_-_S%C4%B1hhiye.jpg (Erişim: 10.09.2020).
- URL-8: "Musiki Muallim Mektebi". <https://www.sanattanyansimalar.com/erken-cumhuriyet-doneminin-medar-i-iftihari/5086/> (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-9: "Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi". <https://kulturenvanteri.com/wp-content/uploads/siyasal-bilgiler-fakultesi.jpg>. (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-10: "Türk Hava Kurumu Binası". <https://i.pinimg.com/originals/bf/ec/0d/bfec0d4b0cfc3bf4f91e88ced5ff.jpg>. (Erişim: 10.09.2020).
- URL-11: "Sayıştay Binası". <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?start=10&t=14570> (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-12: "Genelkurmay Başkanlığı". <http://mimargozundenankara.weebly.com/yaz305lar/modern-ankaray-taclandran-mimar-clemens-holzmeyer> (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-13: "Yargıtay Binası". <http://www.envanter.gov.tr/anit/index/galeri/37469?page=0> (Erişim tarihi: 10.09.2020).

- URL-14: “III. TBMM Binası”. <http://mimargozundenankara.weebly.com/yaz305lar> (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-15: “Ziraat Bankası Merkez Binası”. <https://www.arkitera.com/wp-content/uploads/2020/01/ziraatbankasi01.jpg> (Erişim: 12.09.2020).
- URL- 16: “Osmanlı Bankası Merkez Binası”. <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=139702> (Erişim tarihi: 13.09.2020).
- URL-17: “Türkiye İş Bankası Merkez Binası”. http://turkiyenintarihieserleri.com/foto_y/2019/07/b/1562087851.jpg, (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-18: “Tekel Başmüdürlük Binası”. <https://www.arkitera.com/haber/gecmisin-modern-mimarisi-ankara-2/> (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-19: “Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Binası”. https://www.wikiwand.com/tr/Ankara_%C3%9Cniversitesi_Dil_ve_Tarih-Co%C4%9Frafya_Fak%C3%BCltesi (Erişim tarihi: 15.09.2020).
- URL-20: “Sümerbank Merkez Binası”. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Ulus_2015_Sumerbank.jpg (Erişim tarihi: 15.09.2020).
- URL-21: “Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Binası”. tr.wikipedia.org/wiki/Refik_Saydam (Erişim tarihi: 10.09.2020).
- URL-22: “Anıtkabir”. <https://tr.wikipedia.org/wiki/An%C4%B1tkabir> (Erişim tarihi: 10.10.2020).
- URL-23: “Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Binası”. <http://mimdap.org/2017/12/sedat-hakki-eldem/> (Erişim tarihi: 11.10.2020).
- URL-24: “Ankara Opera Binası”. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7f/AnkaraStateOpera2.jpg> (Erişim tarihi: 11.10.2020).

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Teşekkür: Doç. Dr. Damla Altuncu'ya teşekkür ederim.

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Acknowledgment: *I thank to Assoc. Prof. Dr. Damla Altuncu.*

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*